

майстрем-класикам українського слова зазначеного періоду, які своєю художньою практикою певним чином впливали на становлення та розвиток українського словника та сприяли відокремленню виражальних можливостей української мови. Це, зокрема, П. Мирний, І. Нечуй-Левицький, І. Франко, М. Вербицький, І. Грабович, П. Гулак-Артемовський, О. Пчілка, В. Шашкевич, Марко Вовчок, Л. Глібов, П. Рабовецький, Є. Требінка, В. Забіла, І. Карпенко-Карий, Г. Квітка-Основ'яненко, М. Кропивницький, П. Куліш та інші українські письменники XIX ст., різноманітність стилів яких дала можливість стати українській мові однією з повноцінних європейських мов, тому що постійне збагачення мови є однією із сталих ознак її розвитку.

Слід зазначити, що норма художнього стилю відрізняється від загальнолітературних мовних норм. Це пояснюється тим, що творець художнього слова не обмежений тільки нормативним словником, він має можливість використовувати рідковживану лексику, неологізми, архаїзми тощо.

Індивідуальна мовотворчість письменника займає особливе місце в загальній мовній практиці. Процес удосконалення мови безпосередньо залежить від правильної літературної мови письменників, які усвідомлюють усю значимість своєї діяльності.

Ось чому такою важливою є роль письменників у встановленні мовностилістичної норми. Адже, як зазначає К. Ленець, «під пером майстра оновлюються, завічуються новими гранями давно відомі лексичні скарби» [7, с. 208]. Це, зокрема, відбувається тому, що «від незвичної сполучуваності слів народжуються індивідуальні епітети, метафори, які в поєднанні з емоційно вираженою думкою утворюють конденсовані засоби вираження» [7, с. 208]. Цю «незвичну сполучуваність слів», яку поєстро потребує мова, може відчувати лише справжній митець художнього слова. Мова прагне постійного відокремлення, окільки вона — суцільне явище, що розвивається, живе й функціонує в суспільстві. Зміни в будь-якій сфері життя людини призводять до появи у мові нових об'єктів називання, формуючи потребу в неологізмах, і навики, завмирання тих чи інших процесів породжує поняття, які, залишаючись в мислу і не потребуючи вживання сьогодні, відходять до пасивного фонду мови.

Відомо, що найвиразніше відображається мовна еволюція на лексико-семантичному рівні. На думку І. Відоліда, словниковий склад є найбільш чутливим до зовнішніх факторів впливу, тому що в ньому відбувається для внутрішніх законів

розвитку мови. Інноваційні процеси у ньому є постійним об'єктом аналізу в наукових працях дослідників. На думку С. Головащюка, правильність мови — це, насамперед, дотримання тих літературних норм, які є усталеним звичком, етапом для носіїв цієї мови. Українські письменники пліфують літературну мову, прагнуть розширити її словниковий склад, унормувати граматичні форми, усталену вимову, єдиний правопис, створити єдині норми. Останні є ознакою кожної літературної мови, адже вони, як твердить В. Русанівський, «стимулюють появу новотворів, здатних розхитувати систему, сприяти її перебудові» [11, с. 150].

Найбільш повно й достовірно, на нашу думку, про роль українських письменників XIX ст. в утвердженні сучасної української літературної мови можуть засвідчити словники В. Широків вважає, що саме тлумачний словник «є джерелом величезного інформаційного та культурного ресурсу» [21, с. 93]. Багатою словники тлумачного типу «вважаються найвищим досягненням кожної національної лексикографії, а там, де їх створено, вони фактично набувають статусу національного надбання» [21, с. 93].

Словникове творення в Україні має майже 400-літню історію — від словників Лаврентія Зизанія, Памви Беринди (XVI—XVII ст.) до 11-томного академічного видання — «Словника української мови» (1970—1980 рр.) що, на нашу думку, на сьогодні, є найавторитетнішим доробком української мови.

Існують словники, які мають дещо інший характер, окільки вони присвячені художній спадщині письменника. Такі словники є своєрідним підсумком його творчості і науки щодо художньої спадщини і його словесного багатства. Це, наприклад, Словник мови Т. Шевченка, що є «своєрідним підсумком розвитуку Шевченкознавства». Зокрема, в передмові до Шевченківського словника читаємо наступне: «Матеріали словника всебічно показують роль Т. Шевченка в становленні й розвитку нової української літератури» [20, с. 5], цим самим засвідчуючи безпосередній вплив на літературну мову, тому що література, вибираючи в себе все мовне багатство, показує багатотранні виражальні можливості нашої мови, а словники мають змогу найповніше представляти лексичний склад української мови.

Іншим прикладом може бути словник 1798 р. у першому виданні «Енеїди» І. Котляревського (як додаток до твору). У цьому словнику пояснюється шляхом наведення російських відповідників близько 1000 українських слів (у 1 та 2 виданнях